

recenzije – *recensiones*

KRISTOLOGIJA TEODORA MOPSUESTIJSKOGA IPAK PRAVOVJERNA Teodor MOPSUESTIJSKI, *Katehetske homilije*, (predgovor, uvod i prijevod: Tomislav Zdenko TENŠEK), KS, Zagreb, 2004., XXXVII+207 str.

Sredinom 6. stoljeća unutar Crkve postojao je problem poznat pod imenom »spor triju glava«. Isprovocirao ga je car Justinijan u želji da se približi monofozitima koji su postajali sve jači. Zato se na meti našla Antiohijska teološka škola ili, kako bi neki rekli, stari kršćanski racionalisti. Osobito trojica najjačih teologa, »glava« te škole, iz koje je u prethodnom stoljeću došao Nestorije, osumnjičeni također zbog »nestorijanizma«, bili su na udaru te osuđeni: Teodor Mopsuestijski († 428.), Teodoret iz Cira († oko 458.) i Ibas iz Edese († 457.). Tj., u slučaju biskupa iz Mopsuestije to se dogodilo više od 120 godina poslije njegove smrti. Tada je, usprkos dugom protivljenju pape Virgilija, stvar završila tako da je njihova teologija odbačena kao krivovjerna (553./554.) te je naredeno da se njihova djela spale.

Teodor Mopsuestijski je bio učenik sv. Ivana Zlatoustoga, s kojim je u okolici Antiohije neko vrijeme živio kao monah, te kasnije jedan od učitelja Nestorijevih i slijedio način teološkoga razmišljanja Antiohijske teološke škole.

Iako je u Carigradu, prije negoli je osuđena, teologija Teodora Mopsuestijskoga proučavana na temelju jednoga florilegija za koji se kasnije ustanovilo da je bio krivotvoren, poslije izrečene osude jednostavno se ustalilo uvjerenje o njegovu kristološkom krivovjerju. Širenju takva stava uvelike je pridonijela činjenica da su spaljivanjem nestali izvornici skoro svih njegovih djela na grčkom a zna se da je komentirao skoro sve knjige Staroga i Novoga Zavjeta te napisao mnoge spise doktrinarnoga karaktera. Istina, nešto njegovih djela je prevedeno na sirijski jezik no, ili su bili zagubljeni te tako nepoznati, ili ih je zbog nepoznavanja toga jezika malo tko konzultirao, osim onoga dijela kršćanstva koji je poznat kao »Nestorijanska Crkva«.

Tako je potrajalo sve do prve polovice 20. stoljeća kad su otkriveni neki Teodorovi spisi u sirijskom prijevodu. Među njima osobito je važno djelo *Katehetske homilije*, koje je nađeno i objavljeno 1932. godine, a do tada su bili poznati samo neki njegovi fragmenti. Ovdje treba primijetiti da nije bez značenja ni to što je fototipska reprodukcija ovoga Teodorova djela s prijevodom na francuski jezik 1949. godine objavljena u Vatikanu.

Upravo to izdanje poslužilo je kao predložak Tomislavu Zdenku Tenšku, profesoru patologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, na osnovu kojega je priredio hrvatski prijevod *Katehetskih homilija*. U obliku komentara dodao mu je svoju vrlo ozbiljnu studiju kao uvod (str.

IX-XXXVII) čime nastavlja svoje plodno bavljenje prevodilaštvom i komentiranjem otačkih tekstova.¹

Izvorno, djelo je nastalo najvjerojatnije između Teodorova svećeničkoga (383.) i biskupskoga (392.) ređenja iako neki nastanak smještaju u vrijeme njegove biskupske službe. Okolnosti u kojima je nastalo jest priprava katekumena koje je Teodor spremao na krštenje te ih poučavao u osnovnim istinama kršćanske vjere. Prvi dio ovoga djela naslovljen je »Tumačenje Simbola vjere tri stotine i osamnaestorice (otaca na Nicejskom saboru)« (1. do 10. homilija). Drugi dio ima naslov »Tumačenje otajstava svete Crkve« a tematski je posvećen tumačenju *Očenaša* (11. homilija), krsne liturgije (12. do 14. homilija) i euharistije (15. do 16. homilija).

Samo djelo je važno koliko zbog metode koju je Teodor primjenjivao tijekom pouke, a koja nam je u ovome osvrtu manje važna, još više zbog vjere koju je ispovijedao. To vrijedi naročito za njegovu kristološku vjeru zbog koje je mnogo poslije svoje smrti bio optužen.

Katehetske homilije prije svega dokazuju da optužbe, koje su u svoje vrijeme iznesene protiv Teodora, kao ni heretični *Symbolum Theodori Mopsuesteni* koji mu je podmetnut, nemaju nikakve veze s vjedom koju Teodor ispovijeda u svojim katehezama. One jasno pokazuju da je njegova kristološka vjera bila posvema pravovjerna iako u terminološkom smislu nije uvijek bila doradena što nikako ne sprečava da ga se na više strana smatra jednim od najzaslužnijih kristoloških teologa svoga vremena. Uostalom, ne može se od Teodora, koji je

umro 428. godine, očekivati terminološka jasnoća koja je kasnije proizašla iz definicija Efeškoga (431.) i Kalcedonskoga sabora (451.).

U skladu s istočnim načinom razmišljanja, Teodor dijeli poklad vjere na teologiju i ekonomiju gdje bi se teologija odnosila na samoga Boga a ekonomija na ulazak Sina u povijest radi spasenja ljudi i svijeta. Sin, koji je za Teodora »istonaravan« s Ocem, poznaje dva življenja: u jednom je od vječnosti rođen od Oca a u drugom, u vremenu, rođen od Marije. U svome drugom življenju druga osoba Presvetoga Trojstva je uzela sve što pripada čovjeku. Kaže: »On nije bio samo Bog, niti samo čovjek; već doista 'u dvojici', i to po naravi; i Bog i čovjek. On je Bog Riječ, onaj koji je uzeo, ali on je čovjek koji je bio uzet« (VIII, 1). A naspram optužaba zbog navodnih nestorijanskih sklonosti, Teodor jasno ispovijeda vjeru u sjedinjenje dviju naravi, božanske i ljudske, u jednoj osobi Isusa Krista. Jedan od odlomaka u kojemu je jasno ispovijedana ta vjera glasi ovako: »Kazavši dakle to i istakavši božansku i ljudsku narav, u koju se Bog obukao (naši su oci) nadodali ovo 'Jedini Sin, prvorođenac sviju stvorenja'. U dvije su nas riječi poučili o dvije naravi; razlikovanjem imenâ poučili su nas o razlici naravi. Oni koji o jednoj osobi Sina kazaše te dvije stvari, poučiše nas o istinskoj povezanosti dviju naravi. (...) Ujedanput su ta dva (termina) izrečena o jednoj osobi, da pouče o istinskoj povezanosti dviju naravi, i da pokažu veličinu i dostojanstvo koje je imao uzeti čovjek u kojega se Bog obukao« (III, 6-7). Međutim, ni na drugim mjestima Teodor ne ostavlja prostora za sumnju

¹ Usp. TENŠEK Tomislav Zdenko, *Biti dom ljubavi*, KS, Zagreb, 1993., str. 463-472. – Prijevod i komentar djela MAKSIMA ISPOVJEDNIKA, *O Božjem čovjekoljublju*, KS, Zagreb, 1994. nije spomenut u citiranoj bibliografiji kao ni još neki Tenšekovi radovi. Usp. npr. VUKŠIĆ Tromo, »Pogled na aktualno stanje studija patologije na crkvenim teološkim učilištima«, u *Vrhbosnensia* 1/19-94., str. 180-181.

kao npr. kad veli za oce Nicejskoga sabora: »Ali oni su slijedili Svete knjige koje govore na različit način o naravima, naučavajući samo jednu osobu i to poradi savršenog sjedinjenja koje je uslijedilo, a i zbog straha da se ne bi mislilo kako oni dijele savršenu povezanost koju je imao onaj koji je uzet s onim koji je uzeo. Jer ako se poništi ovo sjedinjenje, tada se čini da onaj koji je uzet nije više ništa drugo nego jednostavan čovjek kao i mi. Zato Svete knjige razglašuju dva izraza govoreći samo o jednom Sinu, kako bi nam dozvale u svijest da ispovijedamo istu vjeru i slavu Jedinca (Sina) i čast čovjeka u kojega se obukao« (VI, 3).

Na tumačenje simbola nadovezuje se Teodorovo razmišljanje o molitvi i pri tome tumači *Očenaš*. Za njega kaže ovako: »Tim kratkim riječima poslužio se (naš Gospodin), kao da nam je želio kazati da se molitva ne sastoji u riječima, nego u ponašanju, ljubavi i prijanjanju uz dobro; onomu koji se priklanja dobru sav život treba biti u molitvi, – a to postiže time što izabire činiti dobro. Molitvu dakle treba prakticirati u vidu ponašanja; ono što se ne dolikuje činiti ne valja niti moliti, jer bila bi to gora smrt od svih smrti tražiti od Boga suprotno od onoga što je naredio. (...) Ako nastojite oko molitve, znajte da se ona ne sastoji u riječima, nego u izboru kreposnog života, u ljubavi prema Bogu i nastojanju oko dobra. Ako, dakle, prijanjate uz te stvari, kroz čitav ćete život moliti; i kad ste takve stvari željeli i nakon što ste ih izabrali, imat ćete živu želju za molitvom« (XI, 3 i 5).

Preuzimajući riječi Svetoga Pisma (*Heb* 11, 1), Teodor vjeru definira kao »već neko imanjenje onoga čemu se nadamo i uvjerenost u zbiljnost njihovih ne vidimo« (I, 8) te kršćaninov život, tj. razdoblje vjere kao i sam čin vjere, smješta u egzistencijalnu razapetost između »već« i »još nek«. Odnosno, on je posvema svjestan da je kršćanstvo vjera u nadi. Međutim, Tenšek odlično

zapaža kako Teodorova kristologija, i vjere uopće, svoje pravo razumijevanje dobiva tek u liturgiji. Zapravo, može se kazati da je liturgijski način ispovijedanja vjere oznaka cjelokupnoga vjeroispovijedanja stare Crkve u kojoj je dugo vladao običaj da dogma, zajedno s proglašenjem, postaje sastavni dio liturgijskoga Simbola. Onoga Simbola kojim se vjera ispovijedala najprije u krsnoj liturgiji a poslije i za vrijeme euharistijskoga slavlja. Dapače, Simbol je i nastao u službi ispovijedanja vjere u baptizmalnoj liturgiji.

Sakrament krštenja za Teodora je sakrament spasenja, poziv na uskrsnuće, »početak bivstvovanja« a euharistija je ona koja osigurava »trajanje bivstvovanja«: »Isto onako kao što nam u ovom svijetu dvije stvari daju bivstvovanje, rođenje i hrana, te po rođenju dobivamo bivstvovanje, a hraneći se dobivamo trajanje u bivstvovanju« (XV, 4). Primajući tu hranu očekujemo da ćemo postati besmrtnima i trajati završavši. Kruh i čaša »jesu tijelo i krv našega Gospodina«. To njegovo tijelo je po uskrsnuću zadobilo besmrtnost i postalo uzrokom besmrtnosti za druge (usp. XV, 8-9).

Teodor je bio ne samo svjedok vjere svoga vremena nego je svoju misao duboko utkao u povijest kristološke dogme. Bio je kritičan prema alegoriji Aleksandrijske teološke škole i monofizizmu koji se javljao. Kao sljedbenik prave vjere, svoje vjernike je upozoravao na razne oblike hereza. Poučavao ih je kako se kršćanin spašava u nadi, kako svoju vjeru treba ispovijedati i u liturgiji te kako se kršćanska molitva ne sastoji u riječima nego u ponašanju.

Zbog svega rečenoga, a prije svega zbog kristologije i kateheze, vraćajući se ovom zagrebačkom izdanju, nema nikakve dvojbe da je ovaj prvi prijevod nekoga Teodorova djela na hrvatski jezik »istinsko teološko obogaćenje za naše pastoralno i katehetsko područje« (str. VI) i vrlo prikladno

pomagalo znanstvenicima, propovjednicima i katehetama.

Otkriće kristološkoga pravovjerja biskupa iz Mopsuestije, na kojega se kao svoga duhovnog oca tradicionalno pozivaju oni što ih obično nazivamo »Nestorijanska Crkva«, zaista je od velike važnosti i za ekumensko područje. Naime, kako ne bi ispalo da prevoditelj *Katehetskih homilija* i potpisnik ovoga osvrta nešto »mute«, podsjećam samo da su papa Ivan Pavao II. i katolikos-patrijarh »nestorijanaca« Mar Dinkha IV., nakon ozbiljnih proučavanja, 11. studenoga 1994. u Rimu potpisali »Zajedničku kristološku izjavu između Katoličke crkve i Sirijske Crkve istoka«. Tom Izjavom, žaleći zbog nepotrebnih nesporazuma u prošlosti, njih dvojica tvrde da »pred cijelim svijetom zajedno ispovijedaju svoju zajedničku vjeru u misterij Utjelovljenja«. A prema toj zajedničkoj vjeri, između ostaloga: »Naš Gospodin Isus Krist jest dakle pravi Bog i pravi čovjek, savršen u svome boštvu i savršen u svome čovještvu, istobitan s Ocem i istobitan s nama u svemu, osim u grijehu. Njegovo boštvo i njegovo čovještvo su sjedinjeni u jednoj osobi bez miješanja i promjene, bez podjele i odvajanja.«² – Točno onako kako je pisao i vjerovao Teodor.

Tomo VUKŠIĆ

Vlado KOŠIĆ (ur.), *Mater Verbi Incarnati. Marija iz Nazareta prihvaća Sina Božjega u povijesti*. Zbornik radova XXI. međunarodnog mariološko-marijanskog kongresa održanog u Rimu, 4.-8. prosinca 2004. (*Hrvatska jezična sekcija*), KS-HMI, Zagreb, 2005.

Zbornik radova sa međunarodnog simpozija pod nazivom »Marija iz Nazareta prihvaća Sina Božjega u povijesti« održanog u Rimu krajem 2004. godine (kojim se obilježilo i 150 godina od proglašenja dogme o Mariji Bezgrješnoj) već je četrnaesti zbornik Hrvatskoga mariološkog instituta (HMI-a) koji je, kao i prethodni, plod sudjelovanja članova HMI-a na međunarodnim i nacionalnim mariološko-marijanskim simpozijima. Zbornik bez sumnje zavrjeđuje pozornost i širega kruga čitatelja, kako zbog činjenice da se u njemu nalaze radovi članova HMI-a, odnosno *Hrvatske jezične sekcije* na međunarodnome mariološko-marijanskom kongresu, tako i zbog niza novijih proučavanja, istraživanja i promišljanja o mariološko-marijanskim temama u hrvatskom teološkom okružju, ali i o općoj mariologiji.

U Zborniku nalazimo petnaest radova sedamnaestero autora. Tomu valja pribrojiti još uvodnu »Kroniku ...« i završni »Pregled hrvatske marijanske bibliografije ...« mnogog tajnika HMI-a fra Petra Lubine. Sve to na 448 stranica! Doista voluminozno djelo! Ali ne samo po broju stranica nego – rekao bih – i po kvaliteti onoga što je napisano.

² Izjavu koja, uz spomenutu temu, nije zaboravila ni zajedničku vjeru dviju Crkava u trinitarnom, marijanskom i sakramentalnom pitanju, lako je konzultirati. Usp. *Acta Apostolicae Sedis* 87/1995., str. 685-687. – Na engleskom i talijanskom jeziku objavljena je u *Enchiridion vaticanum*, XIV., EDB, Bologna, 1997., str. 1014-1019 a na francuskom na www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/documents.